

Helmonds

14

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmond-Peelland

herfst 2011
€ 2,50

HEEM

*Fokker in Helmond
Helmondse Koekfabriek
firma A. v/d Eijnde
Archeologisch onderzoek
rondom de Heistraat*

Colofon

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmond-Peelland.
Opgericht 24 mei 1948.

BESTUUR

voorzitter

C. Verhofstadt, Sperwerstraat 6, 5702 PJ Helmond
tel. 0492 - 537094, e-mail: c.verhofstadt@hotmail.com

secretaris

W. van Lieshout, Stationsplein 39, 5701 PE Helmond
tel. 0492 - 534857, e-mail: w.vanlieshout@hotmail.com

penningmeester

H. Wasser, Pres. Rooseveltlaan 59, 5707 GB Helmond
tel. 0492 - 548259, e-mail: hwwasser@hotmail.com

bestuurslid

J. Schiffers, Gabriëlstraat 8, 5708 KA Helmond
tel. 0492 - 529833, e-mail: j.schiffers@upcmail.nl

bestuurslid

Vacature

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-

Rekening ING nr. 2641099 t.n.v.
penningmeester Heemkundekring

INLICHTINGEN

heemkundekringhelmond-peelland@hotmail.com

PUBLIC RELATIONS

A. Aben, tel.0492 - 525567, e-mail: aben0170@planet.nl

WEBSITE

www.heemkundekringhelmond-peelland.nl

REDACTIE

Hans Vogels
tel. 0492 - 523864, e-mail: j.vogels29@chello.nl

Martin Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Berry Wijnen
tel. 0492 - 539072, e-mail: berry.wijnen@hetnet.nl

Kelly Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Marinus van den Elsen
tel. 06 - 40763697, e-mail: m.vandenelsen@weijmans.com

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Drukkerij Van Stiphout

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Ruud Wildekamp, Henk van Dijk, Hans Vogels, Schulte,
Historische en Archeologische Vereniging Helmont,
J. de Reijdt, Marinus van den Elsen, RHCE, Lia van
Zalinge-Spooren.

Omslag voorzijde: Etiket en blik van de vroegere Electr.
Beschuit- Banket- en Koekfabriek Fa. A. v/d Eijnde.

Omslag achterzijde: Mozaïek in de hal van de
voormalige V&G centrale van de gebroeders van
Stekelenburg, nu Van Gemert Meubelland. Kunstenaar
onbekend. (foto Henk van Dijk)

Inhoud

3 Van de redactie

4 Van het bestuur

5 Agenda

6 Korte berichten

10 Fokker
in Helmond

16 Helmondse
Koekfabriek
firma A. v/d Eijnde

22 Archeologisch
onderzoek rondom
de Heistraat

27 Begunstigers

Van de redactie

Stadsarcheoloog Theo de Jong geeft u in deze herfsteditie van Helmonds Heem een uiteenzetting over de archeologische opgraving in de Heistraat waarbij resten van een boerderij, mogelijk de Hoeve Bijsterveld, werden aangetroffen. De overblijfselen dateren wellicht uit de zeventiende of begin achttiende eeuw. Bij het project werd bovendien een gemetselde fundering, overblijfselen van aardewerk en het graf van een rund blootgelegd. Daarnaast werden delen van wandtegels met wit tinglazuur en kobaltblauwe motieven gevonden.

Ruud Wildekamp verhaalt over de Helmondse Fokker vestiging. In 1943 werd door de Duitse bezetter een bedrijfshal en enkele nevenruimten gevorderd van de firma Robur aan de Kanaaldijk. De werkplaatsen dienden leeg te worden opgeleverd aan de Wehrmacht. In de vrijgekomen ruimten werd een divisie van de vliegtuigenfabriek gevestigd, waar onder andere reparaties aan vleugels en motorgondels van Junkers transportvliegtuigen werden uitgevoerd. Ook de assemblage van kielvlakken en staartroeren, evenals de revisie van vliegtuigmotoren, maakten deel uit van de productie.

Eind vijftiger jaren sloot de eens befaamde Helmondse Beschuit- Banket- en Koekfabriek Fa. A. v/d Eijnde definitief de bedrijfsdeuren omdat er geen opvolger stond te trappelen om dit loffelike ambacht voort te zetten. Na meer dan 150 jaar bakkerij en bakkerswinkel kwam er een einde aan een lange traditie. De oude panden werden gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Bij lang niet iedereen zal de koekfabriek bekend zijn, een reden voor Hans Vogels om dit vervlogen bedrijf te laten herleven.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt 1 januari 2012. Kopij kunt u tot 1 november inzenden aan de redactie per e-mail adres j.vogels29@chello.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken in te korten of aan te passen.

Van het bestuur

Wij vragen uw aandacht voor de vacante bestuursfunctie die bij de jongste jaarvergadering is ontstaan. Tot op heden heeft niemand zich hiervoor gekandidéerd. Het bestuur is naarstig op zoek naar een gemotiveerd lid dat de open plaats wil invullen.

Er zal nóg een bestuurswijziging gaan plaatsvinden. Henk Wasser heeft aangegeven per 1 januari e.k. te willen stoppen als penningmeester. Deze functie zal vanaf die datum worden waargenomen door Ben Sans. Zijn definitieve aanstelling zal bij de komende jaarvergadering aan de leden ter goedkeuring worden voorgelegd.

Onze huisvesting blijft een nijpend probleem. We blijven met de gemeente in gesprek en onderzoeken daarnaast of particuliere verhuurders een oplossing kunnen bieden.

De eerste aanzet om uw e-mail-adressen te verkrijgen is een redelijk succes, al zijn nog lang niet alle adresseringen bekend. De communicatie naar de leden kan veel sneller als we van de elektronische post gebruik kunnen maken. U wordt nogmaals verzocht uw digitale adres bij de secretaris bekend te maken. Mail aan: w.vanlieshout@hotmail.com

Het is nog niet zeker of de lezingen in het nieuwe jaar op de vertrouwde locatie aan het Beursplein kunnen plaatsvinden. Als mogelijke optie hebben we wel het Jan Vissermuseum, dit geldt voor zowel middag- als avondlezingen. Graag zullen wij van u vernemen waar uw voorkeur naar uit gaat.

Wij wensen u een mooi herfstseizoen.

Onze Heemkamer

Onze Heemkamer bevindt zich op de bovenetage van het Jan Vissermuseum, Keizerin Marialaan 5, 5702 NR Helmond. De kamer is iedere donderdagmiddag geopend van 14.00 tot 16.00 uur en is vrij toegankelijk. U kunt desgewenst onze collecties en boekenbestand kosteloos raadplegen. De dependance in het stadshobbycentrum 'Het Baken', Pastoor van Leeuwenstraat 23, is iedere derde donderdag van de maand geopend van 10:00 tot 12:00 uur.

Dank voor uw giften of donaties

Ter uitbreiding van ons heemkundig materiaal ontvangen wij regelmatig giften en donaties. Alle deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken. Daarom zeggen wij langs deze weg dank aan allen die Heemkundekring Helmond-Peelland een warm hart toedragen.

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender.

Dinsdag 18 oktober

Lezing door de heer H. van der Linden met als titel: **“Bedevaartsoorden in binnen- en buitenland”**.

De spreker van deze avond vertelt over de bedevaartplaatsen van de grote wereldreligies zoals het Boeddhisme, Hindoeïsme, Islam en Katholicisme en laat hiervan beelden zien. Daarnaast laat hij u kennismaken met de plaatsen waar Maria verschenen zou zijn en de bekende en minder bekende Maria bedevaartplaatsen in binnen- en buitenland. Hij neemt u mee op een reis die begint in de Himalaya en eindigt op Bunderen.

Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.

Dinsdag 15 november

Lezing door de heer H. Vogels met als titel: **“Genealogie van vóór 1500”**.

Onze stadgenoot Hans Vogels neemt u in deze PowerPoint lezing mee terug naar de periode van vóór 1500. Uit zijn ervaring als stamboomonderzoeker schetst hij een beeld van de bekendere burgers en families uit die tijd. Daarbij worden o.a. aspecten als namen en vernoeming, meerderjarigheid, soorten kinderen, heraldiek, bezit en informatiebronnen aangesneden.

Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.

Dinsdag 20 december

Lezing door de heer P. Jacobs met als titel: **“Genealogie v.a. de oudste geschiedenis t/m de nieuwste ontwikkelingen (DNA)”**.

De spreker zal zich afvragen of het zoeken naar de gegevens van de voorouders een liefhebberijtje is van een enkeling en of het belangrijk is te weten van wie men afstamt of aan wie men verwant is. Wat wordt er eigenlijk verzameld, waar vindt men de gegevens en wat kan men ermee? Hebben ook anderen plezier of zelfs nut van hun hobby? Is het van waarde voor onze heemkring? Het wordt op den duur steeds moeilijker om de gegevens van voorouders te vinden. We staan op de drempel van een nieuw genealogisch tijdperk met ongekende mogelijkheden. *Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.*

Dinsdag 10 januari

Lezing door de heer F. Meijneke met als titel: **“De voettocht van dominee Stephanus Hanewinkel door de Meierij”**.

Nadere informatie volgt.

Dinsdag 14 februari

Jaarvergadering met na de pauze een film van Henk Wasser met als titel: **“De geschiedenis van de turfstekers in de Peel”**.

Nadere informatie volgt.

Dinsdag 13 maart

Lezing door de heer Th. Nooijen met als titel: **“Wateraders en energielijnen”**.

Nadere informatie volgt.

Stamboom onderzoek

De Heemkundekring Helmond-Peelland groeit niet alleen in het aantal leden maar ook in het aantal activiteiten. Zo is onlangs gestart met een nieuwe werkgroep genealogie. Het stamboomonderzoek als levend erfgoed heeft betekenis voor de plaatselijke geschiedenis en is dus een wezenlijk onderdeel van een Heemkundekring. Zij ondersteunt de leden en andere belangstellenden bij de speurtocht naar hun voorouders en het onderzoek naar de omstandigheden waaronder zij leefden. Ook kan zij adviseren bij het verwerken van gegevens via de computer en daaruit voortvloeiend het maken van cirkel- en geneadiagrammen, eventueel met foto's.

Er wordt hulp geboden bij het in boekvorm samenstellen van de familiegeschiedenis en het onderzoek naar en het ontwerpen van familiewapens. Geïnteresseerden kunnen zich in verbinding stellen met de leden van de contactgroep (0492-525563) en met het bestuur van de Heemkundekring Helmond-Peelland. Ook is iedereen van harte welkom in de dependance van de Heemkamer in het stadshobbycentrum 'Het Bakken' Pastoor van Leeuwenstraat 23, op elke donderdagvoormiddag van 10.00 tot 12.00 uur. (Bijzondere omstandigheden voorbehouden)

Ton Aben: aben0170@planet.nl

Piet Boogaarts: p.boogaarts@hccnet.nl

Paul Jacobs: paul.jacobs@planet.nl

Harrie Scheepers: h.scheepers2@upcmail.nl

Wie is niet geïnteresseerd in de geschiedenis van zijn familie?

Expositie Johan Jacobs in het Gemeentemuseum

Ontwerper, beeldend kunstenaar en opleider

Tot en met 23 oktober wordt in het Gemeentemuseum een expositie gehouden over het werk van de Helmondse ontwerper en beeldend kunstenaar Johan Jacobs (1881-1955).

Rond zijn 130^e geboortedag zal ook een geïllustreerd boek verschijnen. De uitgave staat gepland op de 'Open Monumentendag' van zaterdag 10 september. In het boek zal aandacht worden besteed aan de stad Helmond ten tijde van Jacobs, aan de Helmondse tekenschool waar hij werd opgeleid en aan zijn werk als chef ontwerper bij Vlisco. Het geheel wordt gecompleteerd met een biografie.

Belangstellenden voor het boek kunnen terecht bij het Gemeentemuseum Helmond, de Monumentenwerkgroep Helmond, Kanaaldijk NW 29a en bij het RHCe. De prijs zal €12.50 bedragen.

Johan Jacobs (1881-1955) (Collectie RHCe)

Vertellingen over unieke Helmondse bomen

Kent u persoonlijk een verhaal over een vergane bijzondere boom, of kunt u vertellen over een curieuze nog bestaande boom? Zoals de geschiedenis van de oude eik die tot in de zestigerjaren in de Warandelaan stond.

Het thema van de open monumentendag van 2012, zal 'groen' zijn. Daarvoor wordt nu gewerkt aan een verzameling van bijzondere cultuurhistorische en/of persoonlijke verhalen over oude

bomen op Helmonds grondgebied, dus met inbegrip van Stiphout, Mierlo-Hout en Brouwhuis.

Kent u een dergelijk verhaal, meldt het dan a.u.b. bij het **Centrum voor Historisch Landschap & Natuur**, coördinatrice **Maria van de Looverbosch**. Per e-mail: info@natuurvanvroeger.nu of per telefoon via 06-10206846.

Bij voorbaat dank

Rechtgezet

In de zomereditie van Helmonds Heem wordt, in het artikel over de voormalige Helmondse herbergen, gerept over een haardsteentje dat afkomstig zou zijn uit de vroegere herberg 'Het Varcken' die tot 1835 in de Kerkstraat stond. Bij de bouw van de Rabobank in 1973, zou het steentje in een bouwput zijn aangetroffen. Sindsdien wordt het in het gemeentemuseum als zodanig bewaard.

Dat is bezijden de waarheid, laat de heer Heling ons weten. Het is volgens zijn zeggen beslist afkomstig uit het perceel Veestraat 15. Toen Marinus van Hout in 1913 burgemeester van Helmond werd, kwam Helings' vader naar Helmond en volgde Van Hout op als directeur van de Verenigde Manufacturenhandel v.h. J. van Hout. De winkel was gevestigd in het pand Veestraat 17, later beter bekend als Kofa van Hout. In 1939 kocht deze firma de belendende winkel Veestraat 15,

waarin tot dan toe Van Mierlo's Glas en Verhandel was gevestigd. Wegens de oorlogsprikelen moest de geplande samenvoeging van de panden worden uitgesteld tot 1945/46.

Toen zijn oudste broer woonruimte zocht, vond hij deze in enkele kamers achter de leegstaande winkel van het perceel Veestraat 15. Bij het vernieuwen van de vloer werd op ongeveer 60cm diepte een stookplaats aangetroffen met drie haardsteentjes. Twee hiervan werden aan het Gemeentemuseum geschonken. Het bedoelde haardsteentje is één van deze twee steentjes en is derhalve niet afkomstig uit 'Het Varken', maar aangetroffen achter het perceel Veestraat 15.

Expositie in het *Huis met de Luts*

In de kelders van Helmonds oudste huis 'Het Huis met de Luts', is een wisselende expositie ingericht met archeologische objecten, een film en foto's uit het Helmondse verleden. Een betere bestemming voor het historische pand is nauwelijks denkbaar, omdat in de gewelven de geschiedenis van de stad als het ware wordt uitgeademd.

In het gedateerde gebouw werd recent een lunchroom, chocolaterie annex ijsalon geopend. Het was een uitdrukkelijke wens van de uitbaters om aan de onderliggende vertrekken een waardige bestemming te geven. Middels deze tentoonstelling zijn ze daar zeker in geslaagd.

De expositie laat oude gebruiksvoorwerpen zien, die bij opgravingen op de Markt zijn gevonden. De foto's, die op een beeldscherm worden getoond, hebben allen betrekking op de vroegere bebouwing van de Markt. Daarnaast wordt een film gepresenteerd over de inhuldiging van burgemeester Moons.

De expositie, die gratis toegankelijk is, kwam tot stand in samenwerking met het Helmonds Gemeentemuseum die de voorwerpen in bruikleen gaf. De foto's werden door het Regionaal Historisch Centrum (RHCE) en Heemkring Helmond-Peelland ter beschikking gesteld.

Een beeld van de expositie van gebruiksvoorwerpen in de historische kelders van het Huis met de Luts. Ze werden beschikbaar gesteld door het Gemeente Museum Helmond. (foto Hans Vogels)

Excursie naar het '*Vincentre*' in Nuenen

Donderdag 16 juni bracht Heemkundekring Helmond-Peelland met circa 30 belangstellenden een bezoek aan het '*Vincentre*', het documentatiecentrum waar middels een permanente expositie een beeld wordt geschetst over de Nuenense periode van Vincent van Gogh. In dit Brabantse dorp leefde de beroemde schilder van 5 december 1883 tot 24 november 1885. Hij schiep er naast vele andere schilderijen en tekeningen onder andere zijn beroemde doek '*De Aardappeleters*', waarvoor de familie De Groot model stond.

In totaal heeft Van Gogh circa 850 schilderijen en evenzoveel tekeningen gemaakt, waarvan een groot deel in Nuenen. Helaas zijn deze werken hier niet te bewonderen. Hiervoor zal men een reis moeten maken naar het Van Gogh Museum in Amsterdam en het Kröller-Müller Museum in Otterlo. Niettemin

bleek een bezoek aan het Nuenense '*Vincentre*' alleszins de moeite waard.

We liepen langs diverse objecten die Van Gogh indertijd inspireerden en we zagen hoe hij het eens zag. Voorbij het Nederlands Hervormd kerkje, de oude Pastorie, de hoog bejaarde lindeboom waar een gedenksteen is onthuld en over het pad '*Achter de Heggen*' naast de tuin van het domineeshuis.

Er werd stilgestaan bij Vincents' standbeeld dat centraal in het dorp is opgericht en bij het geboortehuis van Margot Begemann, het buurmeisje dat hij tijdens zijn verblijf in Nuenen schilderde en dat verliefd op hem werd.

In het geheel nieuwe Van Gogh-centrum ontdekten we hoe Vincent leefde en schilderde en we beleefden dingen zoals hij die beleefde. Het was prettig om dit te ervaren.

Helmond quiz

De Helmond quiz is een uit negen opgaven bestaand vraag en antwoordspel dat speciaal bedoeld is voor ouderen. Oudere Helmonders wel te verstaan, want de vragen zijn volledig afgestemd op Helmondse wetenswaardigheden. Zo wordt de herkenning getest van onder andere specifieke Helmondse (spreek)woorden, gezegdes, voorwerpen en nog veel meer.

De quiz is een aardige invulling voor een lange herfst- of winteravond in een verzorgingshuis, maar ook voor bonden van ouderen en verenigingen. Elke

opgave bestaat uit een aantal vragen die in groepsverband moeten worden beantwoord. De oplossingen zijn meestal een feest van herkenning en frissen het geheugen weer eens lekker op. Bovendien wordt voor de winnaars een aardig prijsje in het vooruitzicht gesteld.

Als u gebruik wilt maken van deze avondvullende quiz, dan kunt u contact opnemen met het bestuur van Heemkundekring Helmond-Peelland. Voor de kosten hoeft u het echt niet te laten, want die zijn zéér gering.

Fokker in Helmond

door Ruud Wildekamp

Begin oktober 1943 vorderde de Ortskommandantur van Eindhoven, op basis van verordening 144/1940, van de fa. Robur NV Rijwielonderdelen en Buizenfabriek aan de Kanaaldijk 53, een bedrijfshal, bureau en enkele nevenruimten. De ruimten dienden per 15 oktober 1943 leeg te worden opgeleverd aan de Wehrmacht. Op hun beurt droegen de Duitsers de hal over aan de NV Fokker die hiervoor een huurprijs diende te betalen. In de vrijgekomen bedrijfsruimte werd een werkplaats en kantoor van de NV Nederlandse Vliegtuigenfabriek Fokker ondergebracht. Compleet met machines, gereedschappen en gespecialiseerd personeel werd een deel van de productie van Amsterdam overgebracht naar Helmond.

Nadat de Fokkerfabriek aan de Papaverweg in Amsterdam-noord, op 25 juli 1943, zwaar was gebombardeerd door twaalf Mitchell bommenwerpers van het 180 Squadron, bevalen de Duitsers een decentralisatie van de, voor hen belangrijke, productie van vliegtuigonderdelen. In totaal werd het bedrijf over 65, soms ver van elkaar liggende, werkplaatsen gedecentraliseerd. Naast Helmond werden de belangrijkste bedrijfsonderdelen ondergebracht in, onder andere, het RAI-gebouw en enkele andere Amsterdamse bedrijfshallen, Oostzaan, Muiden, Purmerend, Hilversum, Weesp en Edam. Na enkele maanden bleek de toegewezen bedrijfsruimte in Helmond te klein en vond de Wehrmachtcommandantur Eindhoven aanvullende ruimte in hal

139 van De Wit's Textielnijverheid NV, onderdeel van de NV Helmondse Textiel Maatschappij (HTM). Op last van de Ortskommandantur Eindhoven diende deze ruimte per 20 februari 1944 aan de Wehrmacht te worden overgedragen.

Het productiepersoneel, rond de 150 man, was overwegend afkomstig uit Amsterdam en omgeving. Om hen onder te brengen werden, met hulp van het Helmondse bijkantoor van de Ortskommandantur Eindhoven, de zalen van Bocken aan de Blinkertschestraat, het patronaatsgebouw van de Heilige Hartparochie en het verenigingsgebouw van de RK-werkliedenvereniging, gevorderd. Enkele leidinggevenden werden ondergebracht in een tweetal gevorderde particuliere woningen.

Slechts weinig personeel was afkomstig uit Helmond en omgeving. In hoofdzaak betrof dit kantoor- en magazijnmedewerkers. Naast een Duitse bewindvoerder, de *Verwalter*, kende de Helmondse vestiging ook eigen Fokkerpolitie met arrestatie bevoegdheid. Vermeende saboteurs of werkweigerders werden steevast bij de Helmondse politie ter insluiting afgeleverd en overgedragen aan de *Sicherheitspolizei* van Eindhoven of Den Bosch. Het is niet helemaal duidelijk wanneer de productie in Helmond werd gestart, maar in november 1943 waren de eerste Amsterdamse werknemers al in Helmond geplaatst.

In eerste instantie betrof het werk de reparatie van vleugels en motorgondels van Junkers Ju 52 transportvliegtuigen. Maar al snel werd ook de assemblage van stabilo's, kielvlakken en staartroeren voor de Ju 52 en de revisie van BMW 132 vliegtuigmotoren van de hallen aan de Amsterdamse Coenhaven, overgebracht naar Helmond. De activiteiten van Fokker in Helmond bleven niet lang geheim. Al in januari

Voor het Junkers Ju 52 transportvliegtuig werden in Helmond roeren en stuurvlakken geproduceerd. Hier een tweetal van dergelijke toestellen op Kreta.

1944 meldde de spionagegroep 'Albrecht' dat een deel van de HTM (= Hatéma) werd gebruikt door Fokker en in april werd de productie van vleugels, rompen, hoogteroeren, stabilo's, motorbokken en mogelijk onderdelen voor jachtvliegtuigen gemeld. De vliegtuigonderdelen zouden per schip van en naar Amsterdam worden vervoerd om te worden geassembleerd. Diezelfde maand werd door deze groep ook het vertrek van een schip met vliegtuigmotoren uit Amsterdam gemeld. Op 6 maart volgde een uitgebreid verslag. Daarin werd melding gemaakt dat in Helmond stuurvlakken, rompdelen en motorbokken voor het Junkers Ju 52 transportvliegtuig werden geproduceerd en ontijzingsinstallaties in vleugels van dit toestel werden ingebouwd. Voor het Arado Ar 196A drijvervliegtuig werden vleugeldelen, stuurvlakken en gedurende een korte tijd ook drijvers gebouwd.

De productie van deze onderdelen zou niet soepel verlopen doordat onderdelen, die van elders moesten komen, veelal met aanzienlijke

Ook voor het Arado Ar 196A drijvervliegtuig werden in Helmond vleugeldelen, stuurvlakken en gedurende een korte tijd ook drijvers gebouwd.

vertragingen aankwamen. Omgekeerd liepen ook de transporten van onderdelen uit Helmond per schip naar Amsterdam geregeld vertraging op door het optreden van geallieerde jagers. Het spionageverslag vermeldde verder dat, in januari 1944, in Amsterdam besprekingen gaande waren om een deel van de productie van de Ju 188 en de Ju 388 bij Fokker in Helmond onder te brengen. Deze plannen maakten deel uit van het zogenaamde Hubertus programma, een productie van 300-400 Ju 388's per maand door een zevental vliegtuigfabrieken. Voor Fokker zou dit in eerste instantie een toekomstige productie van 40 machines per maand betekenen. De eerste productie van de Ju 388 bommenwerper had aanmerkelijke vertraging ondergaan door een bombardement op de *Allgemeine Transportanlagen Gesellschaft GmbH (ATG)* fabrieken te Merseburg bij Leipzig. Daar werden Ju 88S en Ju 188A casco's omgebouwd tot de Ju 388L-0 bommenwerper.

Door de plannenmakers van het *Reichs Luftfahrt Ministerium (RLM)* werd gedacht een deel van de productie van de Ju 188 en mogelijk ook de aanpassing van rompen voor het Ju 388 vliegtuig, van Duitsland over te brengen naar Helmond. Daarbij werd dan uitgegaan van een toekomstige productie van veertig toestellen per maand. Na enkele maanden moest deze productie worden opgevoerd tot circa 175 stuks per maand. Een aantal Fokker medewerkers, monteurs en elektriciens werkzaam in Helmond, werd in de zomer van 1944 naar *ATG* gezonden om in Merseburg ervaring op te doen in de fabricage van rompen van de Ju 188 en de ombouw naar de Ju 388.

Voor het merendeel van hen duurde deze oriëntatie acht weken, enkele anderen verbleven zelfs veertien weken bij *ATG*. Daarop werden machines en mallen overgebracht naar Helmond waar werd begonnen met een proefserie rompdelen voor de Ju 188. Om het getal van 175 toestellen te halen was echter een uitbreiding van de productiecapaciteit noodzakelijk. Enkele directievertegenwoordigers, in gezelschap van een Duitser van het *RLM*, bezichtigden daartoe fabrieken in Mook en Heerlen om deze mogelijk te vorderen. Een toekomstige productie van 2.000 rompen voor de Ju 188 op jaarbasis was al aan het Fokkerconcern toegedacht.

Zover is het echter nooit gekomen, de opmars van de geallieerden voorkwam dit. Een spion meldde dat Fokker Helmond, geheel vrij lag van verdere bebouwing en dus een eenvoudig te treffen object voor geallieerde bommenwerpers vormde. Op 1 mei 1944 werd door hem een bericht naar het Bureau Inlichtingen in Londen gestuurd dat enkele van de loodsen van De Wit waren gevorderd ten behoeve van de opslag van Philips-apparatuur. Naar verluid zouden er 50.000 stuks zend- en ontvangapparatuur voor vliegtuigen zijn opgeslagen. Een van de loodsen zou alleen door Duitsers mogen worden betreden en dan alleen nog zij die in het bezit waren van een speciale *Ausweis*.

Op 31 juli 1944 meldde een spion van groep 'Albrecht', aan de Nederlandse Militaire Inlichtingendienst (MID) te Londen, dat te Veghel, aan weerszijden van Sluis 4, zich vier zwaar bewaakte schepen bevonden. Deze waren geladen met vliegtuigonderdelen, in kisten

Met de productie van een beperkt aantal rompen voor de Junkers Ju 88A werd in 1944 bij Fokker Helmond begonnen. D-1142 De Junkers Ju 388L-0, de moderne Duitse bommenwerper, die mogelijk in Helmond geproduceerd zou gaan worden.

gemerkt 'Hispano', bestemd voor de Fokkerfabriek te Helmond. Op 14 augustus werd een bombardement uitgevoerd op het haventje van Veghel, waarbij ook een schip met onderdelen voor Fokker zou zijn getroffen. Fokker Helmond heeft, zowel bij Robur als in de hal van De Wit, tot begin september 1944 geproduceerd, hoewel vanaf half augustus het werk al bijna geheel stil lag. In het verslag van de bevrijding van Helmond werd op 4 september nog bericht: "Fokker geeft kennis dat zij vanaf heden geen meldingen voor luchtgevaar meer zullen doorgeven".

Het ineenstorten van de Duitse civiele en semi-militaire en NSB-organisaties rond 'Dolle Dinsdag', 5 september 1944

en de aansluitende bevrijding van het zuiden van ons land, heeft ook aan de activiteiten van Fokker in Helmond een einde gemaakt. Na de bevrijding wilde Robur de nog aanwezige Fokker materialen gebruiken om haar eigen productie weer op te starten. Dit plan werd echter doorkruist door de vordering van bedrijfsruimte door de geallieerden. In februari 1945, maakte de fa. De Wit de burgemeester er op attent dat op haar terrein nog motoren aanwezig waren die hadden toebehoord aan de NV Fokker. Ruim een maand later wees ook het hoofd van de LBD de burgemeester op de aanwezigheid van ongeveer 200 vliegtuigmotoren, vliegtuigonderdelen en gereedschappen en dat de opslag van dit materiaal zeer te wensen overliet. Het is

Duidelijk zij de drie BMW-motoren van het Ju 52 vliegtuig te zien.

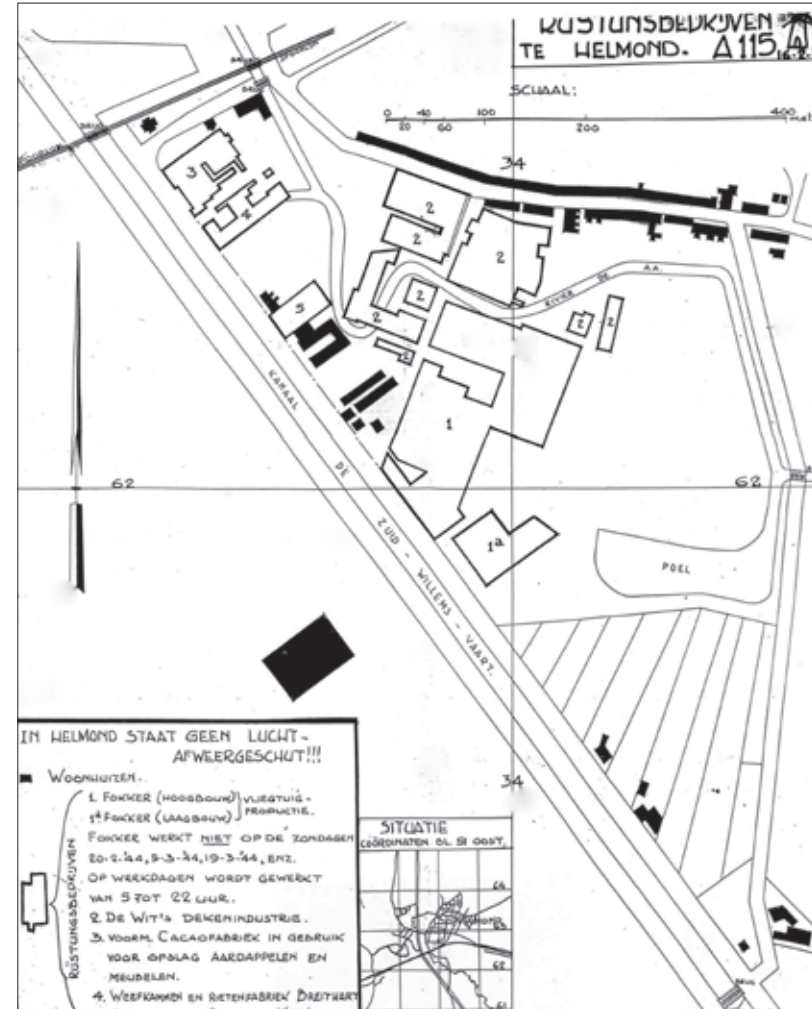
De BMW 132A motor. Van dit type motor bleef een groot aantal achter in Helmond.

niet duidelijk wat met deze restanten van een kortstondige vliegtuigproductie in Helmond is gebeurd.

Waarschijnlijk hebben plaatselijke schroothandelaren zich na enige tijd hierover ontfermd. Volgens een oud-medewerker van Fokker Helmond betrof het BMW 132 motoren die gebruikt werden in het Junkers 52 transportvliegtuig en waarvoor de Britten geen enkele belangstelling hadden. Het gestelde in Vonk (1994) dat de Fokkerfabriek te Helmond in 1943 zou zijn gebombardeerd is niet gebaseerd op feiten. Het magazijn van De Wit (HTM) werd op 31 juli 1942 verwoest door een bomtreffer, die feitelijk bedoeld was voor de Philips-fabrieken in Eindhoven. Door een navigatiefout was de piloot van het toestel, *Flight Sergeant Stone* van het 418 Squadron, boven Helmond gekomen en wierp daar zijn bommen af.

Bronnen:

- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Archiefillegaliteit, dossier 190a, Groep Albrecht, map 13E.
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Inventaris KL, Omslag 575, map 374 Bureau Inlichtingendienst Nederland.
- Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Archief Helmond, Inventaris 48,
- Gemeente Politie Helmond (Beperkt Toegankelijk), inventaris 37 en 38 en Inventaris 248
- Gemeentesecretarie, Dozen 1747 en 1750 Vorderingen.
- Postma, T. *Fokker, bouwer aan de wereldluchtvaart* (3e druk). Amsterdam, 1986: 132.
- Vonk, S. *Onder bescherming van de Engel Gabriël. Helmondse herinneringen aan oorlog, bezetting en bevrijding. Helmond, 1994: 86-87.*
- Jong, de A.P. "De Fokkerfabrieken in de Tweede Wereldoorlog". *Bulletin Air War 1939-1945*, 59(1981): 3-6.
- Vredeling, W. *Hoofddorp, Fokker Heritage Trust, pers. med.*
- Wildekamp, R & J. Woortman, "31 juli 1942, bommen voor Philips op Eindhoven, Tilburg en Helmond".

Plattegrond van het zuidelijke deel van het Helmondse industriegebied. Door de spionagegroep 'Albrecht' werd daarop aangegeven welke fabrieken voor de Duitsers werkten. Fokker maakte daar een deel van uit.

Het Junkers Ju-52 transportvliegtuig. De Fokker fabrieken hebben gedurende de oorlog een groot aantal van deze toestellen voor de Duitsers gerepareerd. Deels waren deze in mei 1940, tijdens de Duitse overval op ons land, neergeschoten door ons leger.

Helmondse Koekfabriek firma A. v/d Eijnde

5 cent voor een rol beschuit en
8 cent voor een ontbijtkoek

door Hans Vogels

Aan de westelijke zijde van de Zuiderstraat, nabij de Beelsstraat in de richting van het centrum, stond vijftig jaar geleden een koekfabriek. Het was de befaamde Electr. Beschuit- Banket- en Koekfabriek Fa. A. v/d Eijnde. De oude bakkerij, die in 1864 al bekend was, werd in 1959 definitief gesloten. Het bedrijfspand werd later ten behoeve van de stadsontwikkeling afgebroken. Het bakkersbedrijf dat oorspronkelijk in een pand aan het Groenewoud was gehuisvest, vierde hoogtij in het vroegere Meistraatje. Het een en ander blijkt uit een onderzoek dat werd uitgevoerd naar aanleiding van de vondst van een fraai beschilderd speculaasblik.

De ontwikkeling van de stoommachine bracht in de negentiende eeuw een ware revolutie op gang, die de mensheid letterlijk vooruitgang bracht. In 1804 zette men een stoomketel op spoorstaven en daarmee was de eerste trein een feit. Spoedig kwam de ontwikkeling van een compleet spoorwegnet op gang. Voor Helmond betekende deze belangrijke ontwikkeling meer welvaart, omdat de stad op dat spoorwegnet werd aangesloten. Het is in deze tijd dat de in Helmond geboren bakkersknecht Adrianus van den Eijnde, na enige jaren elders vertoefd te hebben, zich opnieuw in de stad vestigt.

Adrianus werd in 1846 geboren als zoon van de uit Lierop afkomstige Johannes van den Eijnde en de Boekelse Adriana van Dijk. Het bakken van brood, beschuit, koek en aanverwante producten intrigeerde hem klaarblijkelijk, want als jongeling werkte hij als bakkersknecht achtereenvolgens in Veghel, Aarle-Rixtel, Den Bosch, Asten en Geldrop. In 1868 keerde hij voorgoed in Helmond terug en nam intrek bij zijn alleenstaande moeder die toentertijd aan het Hoogeinde D 190K woonde, het tegenwoordige Groenewoud. Het betreffende huis stond vlak achter het in 1890 door Jan Antoon Tielen gebouwde hotel Kusters-Rademakers,

Het Groenewoud, gezien in de richting van de Kerkstraat. Rechts de toegang tot het Groenpad dat achter de huizen doorloopt naar het Beugelsplein. In het meeste linkse witte pand was de koekfabriek gevestigd. (Collectie RHCe fotograaf onbekend)

dat later werd omgedoopt tot hotel Van Tilburg. In het huis van Van den Eijnde vinden we nadien de wapenhandel van de familie Verwasch terug.

Ongetwijfeld was Adrianus van den Eijnde van nature een voortreffelijke koekenbakker en beschikte hij daarnaast over een scherp vooruitziende blik. Wellicht stimuleerde de nieuwe spoorlijn hem bij zijn bakkersactiviteiten en voorzag hij daarin een grote markt. Omstreeks 1864 was in het pand aan het Groenewoud een bakkerswinkel annex bakkerij gevestigd, die zich uitstrekte tot aan het achterliggende Groenpad. Die bakkerij werd vrijwel zeker al enige jaren eerder door zijn ouders opgericht, want in 1856 betaalt zijn vader Johannes voor een patent dat in 1873 door Adrianus werd overgenomen.

Het is niet bekend waarvoor ze gepatenteerd waren, maar in ieder geval moesten er kosten betaald worden om een bedrijf te hebben of een ambacht uit te oefenen. Dat betekent dat Adrianus van den Eijnde in 1873 een bedrijf moet hebben gehad, dan wel zelfstandig het beroep van bakker heeft uitgeoefend. In 1868 had hij zich, als tweeëntwintigjarige, in ieder geval als volleerd bakker in Helmond gevestigd.

Vader Johannes van den Eijnde wordt in 1846 als winkelier en in 1857 als koopman genoemd. Hij overleed in 1858 op 67 jarige leeftijd. Adrianus was toen 12 jaar. Zijn moeder Adriana van Dijk wordt dan als winkelierster vermeld. Het is alleszins denkbaar dat zij de bakkerij en winkel met hulp voortzette en dat haar zoon die vanaf 1873 als zelfstandig ondernemer

Dit uniek speculaasblik van de Electr. Beschuit- Banket- en Koekfabriek werd onlangs teruggevonden. Het blik bevindt zich in het Edah museum in Helmond.

overnam. Dat het toen al een Elektrische Beschuit- Banket- en Koekfabriek betrof, is ongeloofwaardig. Enkel als de bakkerij van een elektrische aandrijfkracht gebruik maakte, kon het als elektrisch worden beschouwd. Het elektriciteitsnet werd in Helmond pas omstreeks 1910 in gebruik genomen, dus moet de bedrijfsnaam later ontstaan, cq gewijzigd zijn.

Mede door de uitstekende kwaliteit van de producten, kreeg de bakkerij veel bekendheid en het aantal klanten nam gestaag toe. Om deze groei op te vangen was een verkooppunt in het Helmondse winkelcentrum meer dan gewenst. In 1880 kreeg Adrianus concessie voor het oprichten van een nieuwe bakkerij en hij verplaatste zijn onderneming naar een pand in het Meistraatje. In het betreffende huis had eerder de legendarische huisarts dokter de Ruiters gewoond. Het perceel dat enerzijds grensde aan meubelhandel

Dirks en anderzijds aan slagerij Vriends, werd omgebouwd tot winkel en woonhuis. In de achterliggende tuin (grenzend aan het Kerkpad) verrees een geheel nieuwe bakkerij.

Hoofddoel van de firma A. v/d Eijnde was het bakken van brood, banket en beschuit, maar op schriftelijke bestelling werd 'voor den grutter' ook koek geleverd. De echte Brabantse peperkoek, een mengsel van bakmeel, basterdsuiker, speculaaskruiden en honing, was een specialiteit van de ondernemer. Ook in deze tijd beschikte men nog niet over elektriciteit. Aangenomen moet dus worden dat de bedrijfsnaam "Electr. Beschuit- Banket- en Koekfabriek A. v/d Eijnde" zoals het speculaasblik letterlijk aantoont, na 1910 ontstaan moet zijn.

Op 22 februari 1876 trouwde Adrianus van den Eijnde met de Helmondse Johanna van der Sande. Opmerkelijk is dat in de huwelijksakte de familienaam Van den Eijnden, dus met de sluitletter 'n', staat geregistreerd terwijl voor de koekfabriek de bedrijfsnaam Van den Eijnde werd gebruikt. Ook opvallend is, dat de familienaam nadien door de overige familieleden afwisselend met en zonder 'n' en zelfs met een 'y' in plaats van 'ij' wordt geschreven.

Het echtpaar dat aanvankelijk op het adres Kerkstraat B194 woonde, verhuisde naar de woning naast hun nieuwe bedrijf. De echtelieden waren rijk met kroost gezegend, liefst tien kinderen werden uit hun huwelijk geboren.

Adrianus van den Eijnde overleed in 1915 op 68-jarige leeftijd. Na zijn dood werd de fabriek door drie van zijn zonen

voortgezet: Christ, Marinus (roepnaam Willem) en Paulus. Gezamenlijk hebben ze het bedrijf uitgebreid tot een bakkerij met een regionaal en zelfs landelijk aanzien. Dat verliep niet altijd geheel probleemloos. Bij aanvang van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) werden Christ en Paulus wegens hun dienstplicht opgeroepen. In die tijd beheerde Willem noodgedwongen de bakkerij waar hij tot zijn overlijden in 1958 heeft gewerkt. Na de terugkeer van zijn broers gaf Willem samen met Christ leiding aan het bedrijf terwijl Paulus (overleden in 1973) verantwoordelijk was voor de commerciële zaken. Christ bleef ongehuwd en overleed in 1941 op 54-jarige leeftijd.

Vanaf 1913 werden de winkeliers in Helmond en omgeving regelmatig ter acquisitie bezocht. Dat ging aanvankelijk per fiets, daarna per motor, maar vanaf

1925 per auto en een vrachtwagen met het opvallende opschrift "Het wapen van Helmond". De verkoop breidde zich uit tot Weert en Roermond. Ook in de noordelijke provincies bleven de producten van de Helmondse koekfabriek niet onopgemerkt. Alle toenmalige Helmonders zijn wel eens in de gezellige winkel in het Meistraatje geweest, niet alleen om de kwaliteit te ervaren maar vooral om de voordelige prijsstelling: 5 cent voor een rol beschuit, 8 cent voor een malse ontbijtkoek, 11 cent voor een kandijkoek en maar 20 cent voor een pond speculaas.

In die tijd was het smalle Meistraatje nog niet volledig bebouwd. Op braak liggende terreinen bevonden zich verschillende (groente) tuinen. Op een foto, die in 1912 van de toegang werd gemaakt, is te zien dat het straatje toen

Het nog smalle Meistraatje met links de panden van bakker v/d Eijnde en slager Vriends. Duidelijk is de engte van het straatje te zien. (Collectie RHCE fotograaf onbekend)

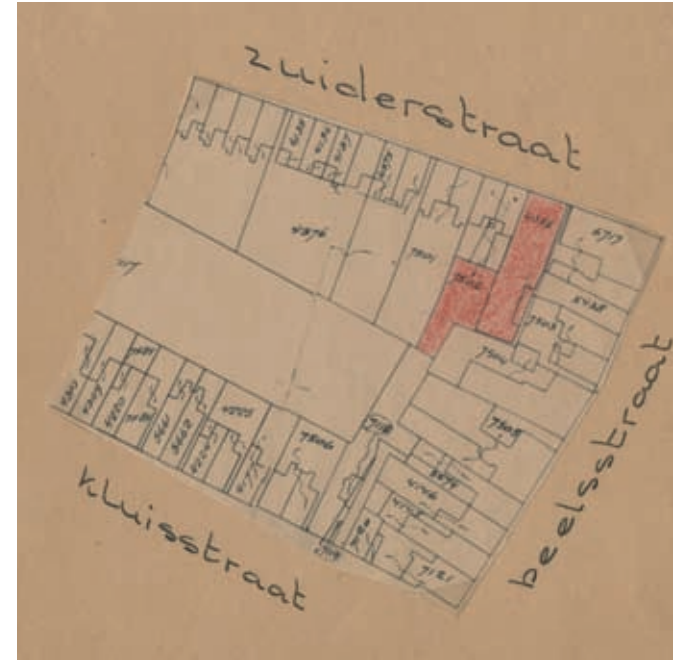
De bakkerij in de Zuiderstraat, links voor de oven: Paulus v/d Eijnde en rechts chefbakker K. Rooijackers. Links de speculaasblikken waarvan er één is teruggevonden. De foto is gemaakt op 14 maart 1959. (Collectie RHCE foto Schulte)

ook vrij smal was. Eigenlijk was het een steegje met een breedte van nauwelijks zes meter. Pas rond 1940 was het smalle weggetje volgebouwd met woonhuizen en winkels. In die tijd werd op verbreding van de straat aangedrongen, maar daar voelde de gemeenteraad vooralsnog weinig voor. Het adviescollege vreesde dat hierdoor de intieme geslotenheid van de bebouwing op de Markt ernstig aangetast zou worden. De plaatselijke politiek bleef lange tijd verdeeld, maar de verbreding van de straat werd geleidelijk aan noodzakelijk. De bakkerij werd, evenals de aangrenzende panden, door de gemeente aangekocht. In 1940 werd het grootste gedeelte van de zuidelijke wand, ten behoeve van de verbreding van de straat, afgebroken.

Op de nieuwbouw kon de koekfabriek niet wachten en men verplaatste het bedrijf naar de Zuiderstraat waar het tot 1959 gevestigd bleef. Paulus' enige zoon, maar ook de dochter en de drie zonen van Willem, hadden geen affectie met de befaamde Koek- en Banketfabriek. Als gevolg daarvan werd het toen bijna honderdvijftigjarige bedrijf wegens gebrek aan opvolging opgeheven.

De oude bakkerij was nog enige jaren in gebruik als jeugdsociëteit maar werd in mei 1969 gesloopt om plaats te maken voor de nieuwbouw van woningen.

Zo kwam een einde aan een van de bekendste Brabantse koekfabrieken. Voor de veertien personeelsleden gelukkig

< De bakkerij was kadastraal gevestigd in sectie C 4355 en C 7502 op het adres Zuiderstraat 67 en 67a met als omschrijving bakkerij, erf en huis. (Collectie RHCE)

✓ Een fraaie advertentie en een etiket van de vroegere Electr. Beschuit-Banket- en Koekfabriek Fa. A. v/d Eijnde.

geen nood: de bakkers konden terecht bij broodfabriek 'De Toekomst' en de koek- en banketbakkers bij de Udense koekfabriek 'De Slinger'. De overige werknemers werden tewerkgesteld bij metaalfabriek Robur.

Bronnen:

Familie van den Eijnde(n).
Helmonds Dagblad, 14 maart 1959

Met medewerking van:

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven

Archeologisch onderzoek rondom de Heistraat

door Theo de Jong

De Heistraat is één van de oudste toegangswegen naar het centrum van Helmond. De straat doorkruist een van oorsprong hooggelegen en met heide begroeid landelijk gebied. De Heistraat vormde de verbindingsweg tussen Helmond en Bakel.

Recente kadastrale kaart van het plangebied rond de Heistraat geprojecteerd op de oudste kaart van Helmond uit omstreeks 1540. Archeologische onderzoeksgebieden 1 t/m 8 zijn inmiddels uitgevoerd, 9 t/m 12 volgen de komende jaren.

- 1 Bakelsedijk 7
- 2 Blinkertsestraat-Pistoriusstraat
- 3 Zonnekwartier
- 4 Karel Raymakersstraat-Advocaat Botsstraat
- 5 Van den Dungenstraat-Karel Raymakersstraat
- 6 Heistraat-Van Brusselstraat
- 7 Heistraat-Blinkertsestraat
- 8 Heistraat-Toon van de Laarstraat
- 9 Heistraat-Gerardusplein
- 10 Heistraat-Advocaat Botsstraat
- 11 Gebied Advocaat Botsstraat
- 12 Gebied Willem Beringstraat-Jan Stevensstraat

De belangrijke historische waarde van dit gebied is vastgelegd op de archeologische waardenkaart, die door de gemeenteraad van Helmond in 2009 is vastgesteld. In het gebied rondom de Heistraat zijn de afgelopen jaren veel oude gebouwen gesloopt, woonwijken en straten zijn vernieuwd. De grootschalige kaalslag is op de voet gevolgd door medewerkers van het Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond. Zo zijn er de afgelopen jaren verschillende proefonderzoeken uitgevoerd om de kwaliteit van de archeologische overblijfselen in de bodem te toetsen.

Archeologisch onderzoek in de Heistraat

De archeologische begeleidingen vonden plaats in 2009, 2010 en 2011 aan

de Blinkertsestraat, Pistoriusstraat, het Zonnekwartier en de Heistraat. In de onderzoeksgebieden 2, 3, 4, 5 en 6 was de bodem in het verleden al ernstig verstoord en verder onderzoek niet meer nodig. Eventuele sporen van oude bewoning waren daar door graafmachines en ontgroningen in het verleden al beschadigd en weggevaagd. Op de hoek van de Heistraat en Blinkertsestraat (onderzoeksgebied 7) is in het voorjaar van 2010 op een laatmiddeleeuws erf een waterput van pluggen uitgegraven, daterend uit de vijftiende eeuw. Ook werd hier een waterput aangetroffen, gemaakt van twee op elkaar gestapelde tonnen. Het daarin gevonden afval dateert uit de periode vanaf de achttiende tot en met begin twintigste eeuw.

De oudste vondsten zijn een aantal wandtegeltjes van witbakkende klei met tinglazuur en een beschildering met kobaltblauwe motieven. De voorstellingen op de tegels zijn een herder, twee herderinnetjes en twee landschapstegeltjes. De hoeken zijn versierd met zogenaamde 'spinnenkopjes'. De tegeltjes dateren uit de achttiende eeuw. De tonnen dateren uit het einde van de negentiende eeuw: de duigen zijn met een machinale (stoom-?) zaagmachine gezaagd. Overig afval uit de tonput, zoals een emaille pollepel, wat roodbakkend aardewerk, fragmenten van glazen potten en flessen en een deel van een porseleinen heiligenbeeld dateren uit het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

In de week van 9 tot 13 mei 2011 vond een archeologische begeleiding plaats tijdens de bodemsanering van onderzoeksgebied 8. Hier werden de muurresten van één van de oude gebouwen aan de Heistraat gevonden. De muren dateren op grond van een pijpensteel en enkele scherven uit de funderingssleuf uit eind zeventiende of

begin achttiende eeuw. Van het gebouw waren twee vertrekken herkenbaar in de funderingsmuren. Enkele subrecente keldertjes, gedeeltelijk gevuld met kolensintels uit de kachel, zijn tijdens de sanering verwijderd. In de oude tussenmuur waren de 'haardwangen' herkenbaar van een dubbele haard.

Daarmee konden twee vertrekken worden verwarmd. Naast één van de haarden waren enkele plavuizen vloertegels bewaard gebleven waarmee de oorspronkelijke vloerhoogte kon worden vastgesteld: ongeveer 30 cm lager dan het huidige maaiveld. In een afvalkuil werden aardewerkfragmenten van kookpotten en kannen gevonden uit het begin van de zeventiende eeuw. Onder één van de muren is het skelet van een begraven rund gevonden. Dit dier moet vóór de bouw van de funderingsmuur zijn begraven, waarschijnlijk in de zestiende eeuw. Een skelet van een paard is buiten het gebouw aangetroffen. Het kadaver is in de vijftiende of zestiende eeuw begraven over een gedempte sloot. Deze sloot maakt, met een tweetal parallelle sloten,

deel uit van een slotenstelsel uit de dertiende en veertiende eeuw. Tussen de sloten werden paalsporen aangetroffen en in het profiel waren aanwijzingen dat er een aarden walletje tussen twee sloten heeft gelegen. Het aardewerk in de sloten dateert van vóór 1350 en bestaat uit grijs handgevormd aardewerk, steengoed uit Langerwehe en een scherf van het zeldzame hoogversierde Vlaams aardewerk.

De drie sloten dateren van vóór de aanleg van de stadsgrachten en hebben mogelijk te maken met een eerdere verdedigingsgordel rond Helmond: de oude landweer. In elk geval vormden de drie sloten de noordzijde van de Heistraat een barrière voor of naar de buitenwereld. Is het niet als verdedigingswerk, dan wel om vee 'binnen' of schadelijk wild (vossen of wolven) 'buiten' te houden. Bezoekers voor Helmond werden op deze wijze geleid naar de Tolpost bij de vijfsproming met de Hurksestraat, Bakelse Dijk, Prins Karelstraat en (tegenwoordig) Pastoor van Leeuwenstraat iets meer oostelijk.

Wandtegeltjes met wit tinglazuur en een kobaltblauwe versiering. In de hoeken zijn 'spinnenkopjes' afgebeeld. Waterput Heistraat-Blinkertsestraat. Datering: 18^e-19^e eeuw.

Conclusies en verder onderzoek

Hoewel het op dit moment nog niet zeker is dat de sloten aan de noordzijde van de Heistraat tot een landweer hebben toebehoord, is het in elk geval duidelijk dat ze behoren tot een van de oudste infrastructures van Helmond. Dat de sloten in de dertiende eeuw zijn gegraven en in de loop van de veertiende eeuw weer zijn dichtgeworpen betekent dat in deze groeiperiode van de 'nieuwe' stad Helmond veel grond is verzet om het gebied af te bakenen. De sloten, die de noordzijde van de Heistraat volgen, geven ook aan dat deze straat in de gebogen vorm uit dezelfde tijd dateert. Nog niet eerder werden archeologische sporen van een landweer gevonden aan deze zijde van Helmond. Historisch is er weinig bekend over een landweer in de Heistraat. Van den Meulenhof (1987: 125) maakt melding van de verkoop van een perceel

grond op 17 juli 1626: 'een sille lants in de Heijestraet van Jan Peters de Raijmaecker aan Catharina van de Water... belend: voor aan het Hemelrijck en achter aen de lantweer.' (C.755). Het komende jaar zijn er nog enkele waarnemingen in de Heistraat ingepland (Onderzoeksgebieden 9 t/m 12), waarbij mogelijk meer bekend wordt over de ontwikkeling van deze oude weg tussen de middeleeuwse stad Helmond en de buitenwereld.

Theo de Jong bij een funderingsmuur met dubbele haardwangen uit de zeventiende of achttiende eeuw aan de Heistraat.

Literatuur:

- Beumer, S., 2008. *Opgraving op de Bakelsedijk 7 te Helmond. Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond, rapport 24.*
- Bosman, J., 2010. *Archeologische begeleiding Helmond-Blinkertsestraat/Pistoriusstraat. Archeologische begeleiding sanering en inventariserend veldonderzoek. Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond, rapport 54.*
- Meulenhof, P. van den, 1987. *Helmond en haar ontstaan. Helmond.*
- Nieuwsbrief Helmond Binnenstad, voorjaar 2010. *Oude waterputten ontdekt in de Heistraat. 1-2.*
- Teeuwisse, M., 2009. *Archeologische begeleiding Helmond-Zonnekwartier (Heistraat). Archeologisch Centrum Eindhoven en Helmond, rapport 49.*

Begunstigers van de Heemkundekring Helmond-Peelland

AUTOBEDRIJF HOEFNAGELS DEALER CITROËN-HYUNDAI

BLOEMENMAGAZIJN DE SCHUUR

BEKKERS AUTOSCHADE

BROECKX - PRAASTERINK MAKELAARS

COENEN

DERISON GROENTE EN FRUIT

DRIESSEN VERF EN INTERIEUR

DRUKKERIJ VAN STIPHOUT

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGO HUIS MET DE LUTS

LUNCHROOM PAUL EN RIET

MAREIN ORGANIZING

MOSMAN AUTOSCHADE

RABOBANK

SCREENBIZZ DESIGN STUDIO

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

WESSELMAN ADVISEURS

WIJNHUIS HELMOND

VAN DER WINKEL IJZERWAREN, GEREEDSCHAP, BOUWBESLAG